

FUTURES4FOOD

Maatschappelijke actoren van voedselsystemen verbinden met toekomstbeelden door het ontwerpen van effectieve transitiepaden

Contract - B2/202/P3/FUTURES4FOOD

SAMENVATTING

Context en doelstellingen

Het project FUTURES4FOOD (F4F) werd opgezet als antwoord op de dringende noodzaak om onze agrovoedingssystemen duurzamer te maken. Deze systemen overschrijden meerdere planetaire grenzen – met impact op klimaat, biodiversiteit, nutriëntenkringlopen en landgebruik – en zijn nauw verbonden met volksgezondheid, rechtvaardigheid en welzijn. Ondanks toenemende bewustwording en wetenschappelijke consensus blijft een transitie naar duurzame voedselsystemen bijzonder moeilijk. Door hun complexiteit en de uiteenlopende belangen van betrokken actoren worden ze bestempeld als “wicked problems”, waarvoor geen eenvoudige of top-downoplossingen volstaan.

FUTURES4FOOD had als doel om een transdisciplinaire en co-creatieve methodologie te ontwikkelen en te testen die dergelijke transitie kan begeleiden. Deze aanpak – het Designing Feasible Futures Framework (DF3) – werd toegepast en geëvalueerd in twee casestudies in België: de graansector en de eiwittransitie. Het project onderzocht ook hoe deze methodologie kan worden ingebed in beleidsprocessen om systeemverandering mogelijk te maken.

Het project had drie centrale doelstellingen:

- Het ontwikkelen en testen van de DF3-methodologie als kader voor transitieprocessen.
- Het gezamenlijk vormgeven van toekomstvisies en strategieën met stakeholders uit de graan- en eiwitsector.
- Het verkennen van de integratie van DF3 in nieuwe beleidsbenaderingen voor complexe maatschappelijke vraagstukken.

De DF3-aanpak combineert inzichten uit transitieonderzoek, systeemdenken en transdisciplinaire wetenschap. Ze bestaat uit vier modules:

- Framing: het gezamenlijk definiëren van problemen en doelstellingen;
- Complexiteit: het in kaart brengen van systeemdynamieken en onderlinge relaties;
- Multi-actorinteractie: het betrekken van stakeholders uit de volledige voedselketen;
- Toekomstverkenning: het co-creëren van wenselijke toekomstbeelden en actieplannen.

Centraal in deze aanpak staan drie soorten kennis die nodig zijn voor duurzame transitie: systeemkennis (hoe werkt het huidige systeem), doelkennis (welke toekomst willen we), en transformatiekennis (hoe geraken we daar). De methodologie werd uitgevoerd via participatieve workshops, interviews, systeemkaarten en actieonderzoek.

Casestudy 1: De Belgische graansector

Granen nemen een belangrijke plaats in in de Belgische landbouw, maar het overgrote deel wordt gebruikt voor veevoeder en bio-energie. De waardeketen voor consumptiegraan is zwak ontwikkeld, en samenwerking tussen actoren ontbreekt vaak. Het F4F-project bracht nationale spelers bijeen om een gedeeld inzicht te ontwikkelen, knelpunten te identificeren en een gezamenlijke toekomstvisie op te stellen.

Via interviews, actormapping en workshops werden zeven kernuitdagingen – de zogenaamde “stakes” – geformuleerd, zoals gebrekkige infrastructuur, beperkte kennisdeling, onevenwichtige waardeverdeling en te weinig politieke steun. Samen werkten de deelnemers een gedeelde ambitie uit:

“Tegen 2050 is één op twee broden, koekjes of bieren die in België geconsumeerd worden gemaakt met Belgische granen, waarvan één op drie biologisch is.”

Vier werkgroepen gingen aan de slag rond: zaadvermeerdering, marktvraag, waardeverdeling en institutionele ondersteuning. De nationale dialoog werd gewaardeerd, maar het project toonde ook aan dat veel actoren terugvielen op de het F4F team voor voortgang, wat wijst op beperkte zelfstandige dynamiek.

Casestudy 2: De eiwittransitie (Green Deal “Eiwitshift op ons bord”)

De tweede casestudy sloot aan bij de Green Deal “Eiwitshift op ons bord” (GDPS), gelanceerd door de Vlaamse overheid om de consumptie van plantaardige eiwitten te verhogen. Doel is om tegen 2030 de verhouding tussen dierlijke en plantaardige eiwitten in het dieet te verschuiven van 60/40 naar 40/60, en tegelijkertijd de totale eiwitinname te verlagen.

De F4F-onderzoekers ondersteunden dit initiatief met systeemanalyse, mapping en evaluatie. Een “tipping points”-benadering werd gebruikt om vijf voorwaarden voor succesvolle verandering te identificeren: betaalbaarheid, kwaliteit, toegankelijkheid, sociale normen en vaardigheden.

De GDPS vergrootte het bewustzijn, stimuleerde samenwerking en leidde tot concrete acties. Toch werden er ook obstakels gesignaleerd: uiteenlopende motivaties (gezondheid vs. ecologie), onduidelijke rolverdeling, en beperkte betrokkenheid van sommige organisaties. Ondanks deze uitdagingen zorgde de GDPS voor nieuwe initiatieven en strategische bijsturing binnen deelnemende organisaties.

Gedeelde inzichten uit beide casussen

Beide casestudies boden waardevolle lessen. De graancasus, geïnitieerd vanuit de academische wereld, vereiste intensieve vertrouwensopbouw. De eiwitcasus daarentegen werd gedragen door de overheid, wat zorgde voor institutionele legitimiteit, maar ook hogere verwachtingen creëerde.

In beide processen bleken duidelijke rolverdeling, vroegtijdige betrokkenheid, aanpasbare begeleiding en het bouwen aan eigenaarschap cruciaal. Succesvolle samenwerking steunt op vertrouwen, gedeelde doelen en het vermogen van actoren om te evolueren van bewustwording naar gezamenlijke actie.

Conclusies en aanbevelingen

FUTURES4FOOD toont aan dat een gestructureerde, transdisciplinaire aanpak zoals DF3 bijzonder waardevol is voor systeemtransities in het voedselsysteem. De methodologie helpt bij het opbouwen van gedeeld inzicht, het identificeren van hefboomen en het faciliteren van samenwerking. Tegelijkertijd vereist ze langetermijninzet, beleidssteun en professionele begeleiding.

De belangrijkste aanbevelingen zijn:

1. Integreer co-creatieve methodes zoals DF3 in beleidstrajecten die complexe vraagstukken aanpakken;
2. Investeer in langdurige ondersteuning en begeleiding van samenwerkingsverbanden;
3. Bepaal van bij de start heldere rollen en verwachtingen voor alle betrokkenen;
4. Formuleer tussentijdse, concrete doelstellingen om het proces tastbaar en motiverend te maken;
5. Faciliteer intersectorale netwerken die samenwerking, kennisdeling en toekomstverkenning mogelijk maken.

FUTURES4FOOD maakt duidelijk dat inclusief en systeemgericht werken niet alleen wenselijk is, maar essentieel voor het vormgeven van een duurzaam en rechtvaardig voedselsysteem.

Trefwoorden: Duurzaamheidstransitie, Voedselsysteem, Co-creatie, Betrokkenheid van stakeholders, Systeemdenken